

Kadir Üstün

kadirustun@setadc.org

KORONAVİRÜS AMERİKA'YI NASIL TESLİM ALDI?

ABD BİRÇOK KÜRESEL KRİZDE HIZLI VE CİDDİ BİR CEVAP VERMEKLE KALMAMIŞ ULUSLARARASI KURUMLARIN ETKİN ÇALIŞMASINI SAĞLAYARAK DÜNYAYA DA LİDERLİK ETMİŞTİ. ANCAK KORONAVİRÜS KRİZİNDE İYİ BİR CEVAP VE LİDERLİĞİ BIRAKIN, BAZI EYALETLERDE SAĞLIK SİSTEMİNİN ÇÖKME NOKTASINA GELDİĞİNE VE HATTA NEW YORK'TA CESETLERİN TOPLU MEZARLARA DEFNEDİLDİĞİ MANZARALARA ŞAHİT OLDUK.

2019 Amerikan ulusal istihbarat strateji belgesi, istihbarat entegrasyonunun başarılı sonuçlarına örnekler arasında ebola virüsüyle mücadeleyi gösteriyor. Belge, küresel risk alanları arasında artmaya devam eden şehirleşme bağlamında bulaşıcı hastalık salgınlarını da sayıyor. Gerek Amerikan bilim adamlarının gerekse Bill Gates gibi salgın hastalıklarla mücadeleye büyük kaynak ayırarak zaman harcamış

figürlerin yıllardır devam eden uyarılarına rağmen Amerika'nın ebolaya karşı doğru yaptığı ancak koronavirüse karşı yapamadığı şey neydi? Ebola krizi sırasında Beyaz Saray'da çalışan bir yetkili olan Christopher Kirchhoff'un krizden çıkarılan derslerle ilgili hazırladığı bir raporda yeni bulaşıcı virüslerin çok daha fazla zarar verebileceğinden bahsetmiş. Kirchhoff o dönemde Kongre'nin yeni salgın hastalıkların erken tespit edilerek yayılmasının engellenmesi ve ABD'de bölgesel salgın hastalık merkezleri kurmak

KORONAVİRÜS KRİZİNİN AMERİKAN EKONOMİSİNE VURDUĞU DARBENİN NE KADAR KALICI OLACAĞINI KESTİRMEK ZOR. ZİRA EKONOMİNİN TEKRAR AÇILMASI VE TOPARLANMANIN NE KADAR HIZLI OLACAĞI BELİRSİZLİĞİNİ KORUYOR. HER HALÜKARDA 2020'Yİ KAYIP YIL OLARAK GÖRMEK VE EKONOMİNİN EN İYİ İHTİMALLE 2021'DE TOPARLANMA YAŞAYACAĞINI TAHMİN ETMEK MÜMKÜN.

üzere 5,4 milyar dolar ayırdığını ancak sonrasında bu yatırımların devam ettirilmediğini söylüyor. Amerika'nın koronavirüsle mücadelede erken test yapmakta tamamen başarısız olduğuna ve Beyaz Saray'ın liderlik eksikliğine vurgu yapıyor Kirchhoff. Ebola krizi sonrası Ulusal Güvenlik Konseyi'nde kurulan pandemi çalışma grubunu ilga eden Trump yönetimi bu krize tamamen hazırlıksız yakalandı.

Liderlik Eksikliği

ABD'nin geçmiş krizlerden yeterince ders çıkardığını ve sağlam bir cevap verme kapasitesinin olduğunu söylemek mümkün. Ancak bu derslerin ve kapasitenin liderlik olmadığı yerde pek bir anlamı kalmıyor. Başkan Trump'ın ve Cumhuriyetçilerin krizin başında konuyu ciddiye almadıkları, virüsün bir şekilde kaybolacağını umdukları, Demokratların konuyu abarttıklarını söyledikleri, salgının gripten daha az cana mal olduğunu ve Çin'le seyahatin yasaklanmasının yeteceğini düşündükleri biliniyor. Başkanlık seçim yılında böyle bir krizin yaratacağı panik ve ekonomik etkiden çekinen Başkan Trump, her şeyin kontrol altında olduğu izlenimini vermek için elinden geleni yaptı. Ancak kısa sürede vakalar ve ölümler ülke içerisinde her gün katıksal olarak artmaya başlayınca krizi inkar etmek artık mümkün değildi.

Dünyanın en zengin ülkesinde salgın hastalıklar ve pandemiyle ilgili ne uzman ne de kaynak eksikliği vardı aslında. ABD birçok küresel krizde hızlı ve ciddi bir cevap vermekle kalmamış uluslararası kurumların etkin çalışmasını sağlayarak dünyaya da liderlik etmişti. Ancak koronavirüs krizinde iyi bir cevap ve liderliği bırakın, bazı eyaletlerde sağlık sisteminin çökme noktasına geldiğine ve hatta New York'ta cesetlerin toplu mezarlara defnedildiği manzaralara şahit olduk. Başkan Trump'ın uluslararası kurumlara

ra karşı tavrı dolayısıyla Beyaz Saray'ın ciddi bir küresel liderlik gösterme derinde olmadığını gördük. Dahası, Başkan Trump Çin'in dış dünyayı kasten yanıltması ve şeffaf bilgi vermeyi reddetmesine rağmen, Çin lideri Xi Jinping'in kendisine söylediklerini baz alıp bu ülkenin koronavirüsle mücadelesini öven açıklamalar yaptı. Trump'ın bir ara "Çin virüsü" diye gösterdiği tepki de yüzeysel ve retorikte kaldı. Trump, Çin'in tepkisi ve iç kamuoyundaki ırkçılık eleştirileri karşısında geri adım attı. Çin'in bir an önce şeffaflığı konusunda ısrarcı olup virüsün çıkış ve yayılışıyla ilgili bilim insanlarının araştırmalarını kolaylaştırmaya çalışması gerekirken, Çin'le tam bir kavgaya girmekten çekindi.

11 Eylül'de Amerikan toprağında tek defada gerçekleşen en büyük can kaybına neden olan terör saldırısı sonrasında Başkan Bush ülkeyi ilk anda bir araya getirecek popülaritesini yüzde 70'lere çıkarmıştı. New York'a gidip ikiz kulelerin kalıntılarının üzerine çıkarak yaptığı konuşma, Amerikan halkına savaş zamanında "güvenilir lider" hissiyatını yaşatmasını sağlamıştı. NATO'nun 5. maddesini ilk defa işleterek uluslararası kurumları da harekete geçiren Bush'un Afganistan'ı işgal kararı popüler olmasa da çok fazla direniş görmemişti. 2008 krizinde Başkan Obama finans ve iş dünyasını mobilize ederek cevap vermiş ve o da popülaritesini ciddi oranda artırmıştı. Avrupa finans kurumlarıyla koordineli biçimde küresel liderlik gösteren Obama çok uluslu kurumların koordinasyonunun önemini göstermişti.

Koronavirüs krizinde ise Başkan Trump krizi ulusal değil kişisel bir mesele olarak algıladı. Yapılan her eleştiriyi kendine karşı gören ve seçimlerdeki etkisinden kaygılanan Trump'ın popülaritesi yüzde 45 seviyelerinde seyrediyor. Trump uluslararası bir koalisyon kurmak bir yana kusuru büyük olan Dünya Sağlık Örgütü'nü daha işlevsel kılmaya

ABD'de yeni tip koronavirüse karşı yeterli önlemlerin alınmadığına yönelik seslerin yükselmesinden dolayı Başkan Donald Trump'ın Sağlık Bakanı Alex Azar'ı (solda) görevden alacağı konuşuluyor. (26 Nisan 2020)

çalışmaktansa bütçesini kesme yoluna gitti. Basınla, Demokrat liderler ve eyalet valileriyle sürekli polemige giren Trump, krizin çözümünden çok daha fazla nasıl algılandığı ile ilgileniyordu. Krizi daha ciddiye alır görüldüğü ve bilim adamlarını basın toplantılarına getirdiği aralık prim yapan Trump'ın hırçın ve sınırlı tavırlarının yanında virüs ve salgınla ilgili "cahilce" sözleri de güvenilirliğinin dibe vurmasına yol açtı. Trump aslında güven veren ulusal bir lider profili çizerek 2020 Kasım seçimlerini garantileme şansını elinin tersiyle itmiş oldu.

Trump-Cuomo Draması

Amerikan federal sistemi gereği ulusal krizlerde federal hükümetin liderliğinde eyaletlerin koordinasyonu son derece büyük önem arz ediyor. Kasırga, deprem ve diğer felaketlerde eyaletlerin kendi altyapıları ve donanımları yetersiz kaldığı durumda federal hükümet yardıma koşuyor. Federal hükümetin emrindeki Ulusal Muhafız Birlikleri bu tür zamanlar için kaynak harcanan yarı sivil bir oluşum olarak öne çıkıyor. Ayrıca yıllık bütçesi 700 milyar doların üzerindeki Pentagon'un da hem üretim hem de insan gücü kaynağı yüksek ve başkanın acil durum ilan ederek bu kaynakları eyaletlere gönderme yetkisi var. Başkan ayrıca özel şirketleri ihtiyaç olan kritik malzemeleri üretmeye zorlayabiliyor. Koronavirüs krizinde gerek acil durum ilanı gerek Ulusal Muhafız Birlikleri'nin aktif hale getirilmesi gerekse de özel şirketlerin üretime zorlanması konusunda ciddi gecikmeler yaşandı. Başkan özellikle test, maske ve tıbbi koruyucu malzeme üretiminde özel şirketlerle konuşarak halletmeyi tercih edince gereksiz zaman kaybedildi. Cumhuriyetçilerin özel müteşebbisleri her şeyin üstünde tutan tavrının bunda rol oynadığını söylemek mümkün.

Başkan Trump'ın Çin virüsü diye gösterdiği tepki yüzeysel ve retorikte kaldı. Trump Çin'in tepkisi ve iç kamuoyundaki ırkçılık eleştirileri karşısında geri adım attı. Çin'in bir an önce şeffaflığı konusunda ısrarcı olup virüsün çıkışı ve yayılışıyla ilgili bilim insanlarının araştırmalarını kolaylaştırılmaya çalışması gerekirken, Çin'le tam bir kavgaya girmekten çekindi.

Başkan Trump, New York gibi krizin en fazla yaşandığı eyaletlerin binlerce maske ve solunum cihazı istekleri karşısında Ulusal Stok'tan malzeme gönderme konusunda adeta "cimri" davrandığı imajı verdi. Trump'ın başdanışmanı Jared Kushner'in "aslında bu eyaletlerin kendi göreviydi, federal hükümet bu stoku eyaletlere göndermek zorunda değil" mealindeki sözleri de büyük tepki çekerek federal hükümet-eyalet koordinasyonsuzluğunun en büyük göstergelerinden biri oldu. Trump "eyaletlerin her istediklerini gönderiyoruz" imajı verse de New York Valisi Cuomo'nun günlük basın toplantılarında federal hükümetin yardımlarını öven ancak bir yandan da birçok konuda eleştiriler getiren tavrı Trump'ı son derece rahatsız etti. Cuomo'nun artan popülaritesi ve başarılı basın toplantıları valinin Demokrat başkan adayı olması çağrılarını bile beraberinde getirince, Trump hem Cuomo'yla birlikte iyi çalıştığını söylüyor hem de Cuomo'nun eleştirilerini kişisel algılayıp cevap vermeye çalışıyordu. Trump'ın bir basın toplantısında Cuomo'nun kendisiyle ilgili olumlu sözlerini ekrana yansıtma ihtiyacı duyması, birlikte çalışması elzem olan federal-eyalet ilişkisinin nasıl kişisel bir dramaya dönüştüğünün en çarpıcı işareti oldu.

Sağlık Sistemi Kim İçin?

Amerikan sağlık sistemini anlamak için Amerikan devletinin Avrupa'dan ve Türkiye'den farklı olarak sosyal bir devlet olmadığını ve özel sektörün hemen her alanda en güçlü oyuncu olduğunu hatırlamak gerekiyor. Hastaneler, ilaç firmaları, sigorta şirketleri, test laboratuvarları, bakımevleri ve sağlık sisteminin birçok diğer unsuru özel sektörün elinde ve hemen hepsi kar amacı güden kurumlar. Federal devletin büyük oranda sübvansede ettiği ve daha çok yaşlılara yönelik

sosyal güvenlik programları dışında, sağlık sektörünün ana amacı kar etmek olunca kamu sağlığına yönelik yatırımlar da ancak karlı ise yapılabilir. Federal hükümet bütçe ayırıp teşvikler vererek karlı olmayan bazı yatırımları özel sermaye için karlı hale getirebiliyor. Dolayısıyla çalıştığı iş yerinden sigortası olmayan veya kendi cebinden sigorta poliçesi satın alamayan insanlar, tedavi görmek zorunda kaldıklarında ödenemeyecek miktarlarda faturalarla muhatap olup iflas edebiliyorlar. Sigortası olanların da poliçeleri her durumu kapsamıyor ve onlar da binlerce dolarlık faturalara muhatap olabiliyorlar.

Sağlık reformu uzun zamandır tartışılıyor ve Başkan Obama'nın sağlık reformu konusundaki çabaları da sistemi değiştirmekten ziyade sigorta poliçelerine daha fazla federal devlet sübvansiyonu ile sonuçlanmıştı. Biden'a karşı adaylıktan yeni çekilen Sanders'ın en önemli platformu sağlık reformu olmuştu. Sanders kaybedince özel sağlık firmalarının borsadaki hisse senedi değerleri tavan yapmıştı. Özel teşebbüsün bayraktarlığını yapan Cumhuriyetçiler sağlık reformu çabalarını "sosyalizm" olarak niteleyerek Amerika'nın hiçbir zaman sosyalist bir ülke olmayacağı ve bireylerin istedikleri sigorta poliçelerini satın alma hakkına sahip olmaları gerektiğini savunuyorlar. Avrupa kadar olmasa da gitgide yaşanan bir nüfusa sahip olan ABD'nin sağlığa harcadığı maddi kaynaklar da ironik bir biçimde dünyada ilk sırada. Diğer bir deyişle dünyanın en zengin ve sağlığa en fazla para harcayan ülkesi, halkının sağlık masrafları dolayısıyla iflas bayrağını çekmesini engelleyemiyor. Bütün bunlar, Amerika'da sağlık sisteminin dünyanın en iyi AR-GE laboratuvarları, uzman doktorları ve hastanelerine sahip olmasına rağmen halkın genel sağlığını önemediği gerçeğini ortaya koyuyor.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın talimatıyla, Covid-19 salgınından en çok etkilenen ülkelerden biri olan ABD'ye, içerisinde maske, yüz koruyucu siperlik, N95 maskeler ve tulumların bulunduğu yardım kolileri TSK'ya ait bir uçakla gönderildi. (28 Nisan 2020)

Koronavirüs Sonrası Amerika

Koronavirüs krizinin Amerikan ekonomisine vurduğu darbenin ne kadar kalıcı olacağını kestirmek zor. Zira ekonominin tekrar açılması ve toparlanmanın ne kadar hızlı olacağı belirsizliğini koruyor. Her halükarda 2020'yi kayıp yıl olarak görmek ve ekonominin en iyi ihtimalle 2021'de toparlanma yaşayacağını tahmin etmek mümkün. Kasım 2020 seçimlerine giderken Trump'ın en büyük avantajı olarak görülen tarihin en iyi ekonomik göstergeleri kendisinin yanında olmayacak. Krizden kurtarmak için ekonomik paketlerin oluşturduğu 3 trilyon dolardan fazla bütçe açığı ve en az 26 milyon yeni işsiz oluştu bir ay içinde. Mayıs'ta yavaş yavaş ekonomi açılrsa da yaz sonuna ve sonbahara kadar normalleşme emaresi görülmesi beklenmiyor. Sonbahara kadar aşırı veya ilaç geliştirilemezse ikinci bir salgından korkuluyor. Bu şartlarda Trump'ın övünebileceği tek şey koronavirüs öncesi ekonomi ve krizi nasıl iyi yönettiğini anlatmak olacak. Amerikan seçmeni için bu yetecek mi? Başkanlığın Demokratlara geçmesi durumunda Amerika'nın sağlık sisteminde nispeten daha köklü değişiklikler beklenebilir ancak daha önce Bill Clinton ve Obama dönemlerinde olduğu gibi özel sektörün gücünü yadsımak hata olacaktır. ABD'nin dünyaya liderlik etme potansiyeli de hala var ve bunun için en güçlü aday olmaya devam ediyor ancak Amerikan liderliğinin bunu ne kadar istediği şüpheli. **K**

Avrupa kadar olmasa da gitgide yaşanan bir nüfusa sahip olan ABD'nin sağlığa harcadığı maddi kaynaklar da ironik bir biçimde dünyada ilk sırada. Diğer bir deyişle dünyanın en zengin ve sağlığa en fazla para harcayan ülkesi, halkının sağlığına harcadığı maddi kaynaklar dolayısıyla iflas bayrağını çekmesini engelleyemiyor.